



PANEVĖŽIO RAJONO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS BIURAS

Biudžetinė įstaiga, Beržų g. 50, 36145 Panevėžys, tel. (8 45) 43 30 93. Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 301845541 Biuro duomenys: el.p. vsb@panrs.lt

PANEVĖŽIO RAJONO SAVIVALDYBĖS 2016 METŲ VISUOMENĖS SVEIKATOS STEBĖSENOS ATASKAITA

PANEVĖŽYS, 2017

TURINYS

ĮVADAS	3
2. BENDROJI DALIS	4
2.1. PAGRINDINIŲ STEBĖSENOS RODIKLIŲ SAVIVALDYBĖJE ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS („ŠVIESOFORAS“)	4
3. SPECIALIOJI DALIS	11
ATRINKTŲ RODIKLIŲ DETALI ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS.....	11
3.1. ASMENŲ, ŽUVUSIŲ AR SUNKIAI SUŽALOTŲ DĖL NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ DARBE, SKAIČIUS	11
3.2. PANEVĖŽIO RAJONO GYVENTOJŲ TRANSPORTO ĮVYKIUOSE PATIRTOS TRAUMOS IR PĖSČIŲJŲ MIRTINGUMAS	12
3.3. PAAUGLIŲ (15–17 M.) GIMDYMŲ SKAIČIUS.....	15
3.4. PANEVĖŽIO RAJONO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GYVENSENA.....	16
IŠVADOS.....	18
REKOMENDACIJOS	18

ĮVADAS

Lietuvos 2014–2025 metų sveikatos programos (toliau – LSP) tikslas – pasiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai. LSP iškelti keturi tikslai: sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį; sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką; formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą; užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius. Pagrindiniai LSP uždaviniai: sumažinti skurdo lygį ir nedarbą, sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu, sumažinti alkoholinių gėrimų ir tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą, skatinti sveikos mitybos įpročius, ugdyti optimalaus fizinio aktyvumo įpročius, gerinti motinos ir vaiko sveikatą, mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą ir kt.

Visuomenės sveikatos stebėseną savivaldybėje vykdoma vadovaujantis Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos stebėsenos (monitoringo) įstatymu bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2013 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. V-1203 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymo Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ (toliau – Nuostatai). Savivaldybių visuomenės sveikatos stebėseną vykdoma joms priskirtose teritorijose, siekiant gauti išsamią informaciją apie savivaldybių teritorijų visuomenės sveikatos būklę ir remiantis objektyvia informacija planuoti bei įgyvendinti visuomenės sveikatos stiprinimo priemones.

Ataskaitoje pateikiami ir aprašomi 2016 m. visuomenės sveikatos būklę atspindintys duomenys Panevėžio rajono savivaldybėje. Pateikiami rodikliai atspindi, kaip įgyvendinami LSP tikslai bei jų uždaviniai. LSP iškeltų tikslų ir uždavinių įgyvendinimo savivaldybėse stebėsenai, parengtas pagrindinių rodiklių sąrašas (toliau – PRS), kurį sudaro *51 unifikuotas rodiklis*, geriausiai apibūdinantis LSP siekinius ir 20 vaikų gyvensenos stebėsenos rodiklių (vertinami kas 4 metai nuo 2016 m.). Ataskaita parengta remiantis oficialiais statistikos šaltiniais. Rengiant šią ataskaitą vadovautasi ir Higienos instituto Sveikatos informacijos centro (HI SIC) parengtu leidiniu „Visuomenės sveikatos būklė savivaldybėse 2016 m.“

2. BENDROJI DALIS

2.1. PAGRINDINIŲ STEBĖSENOS RODIKLIŲ SAVIVALDYBĖJE ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS („ŠVIESOFORAS“)

PRS analizė ir interpretavimas („šviesoforo“ kūrimas) atliekamas palyginant 2016 metų Panevėžio rajono savivaldybės rodiklius su Lietuvos vidurkiu. Vadovaujantis „šviesoforo“ principu, visos 60 Lietuvos savivaldybių suskirstytos į 5 grupes (po 12 savivaldybių kiekvienoje grupėje):

- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis atspindi geriausią situaciją, priskiriamos *savivaldybių su geriausiais rodikliais grupei* ir žymimos **žalia spalva**;
- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis rodo prasčiausią situaciją, priskiriamos *savivaldybių su prasčiausiais rodikliais grupei* ir žymimos **raudona spalva**;
- likusių 36 savivaldybių rodiklio reikšmės žymimos **geltona spalva**. Šių savivaldybių rodikliai interpretuojami kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį.

PRS analizės ir interpretavimo tikslas – įvertinti, kokia esama gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių situacija savivaldybėje, įvertinant Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo kontekste, ir kokių intervencijų / priemonių reikia imtis, siekiant stiprinti savivaldybės gyventojų sveikatą ir mažinti sveikatos netolygumus.

Panevėžio rajono sav. gyventojų visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitoje analizuojamų rodiklių duomenys ir jų interpretavimas pateikiami 1 lentelėje „Panevėžio rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis“.

Remiantis profilio rodikliais ir jų interpretavimo rezultatais („šviesoforas“ ir santykis) pasirinktos 3 pagrindinio rodiklių sąrašo reikšmės, kurių rodiklis ar pokyčio kryptis prasčiausia, palyginti su kitomis savivaldybės profilio reikšmėmis (raudonos spalvos pagrindinio rodiklių sąrašo reikšmės). Sudarytas Panevėžio rajono savivaldybės probleminių visuomenės sveikatos sričių sąrašas. Šiose srityse atlikta atrinktų rodiklių detalesnė analizė ir vertinimas.

Pirmame lentelės stulpelyje pateikiami PRS suskirstyti pagal Lietuvos sveikatos programoje numatomus įgyvendinti tikslus ir uždavinius. Antrajame stulpelyje pateikiama Panevėžio rajono savivaldybės rodiklio reikšmė, trečiajame – atitinkamo rodiklio Lietuvos vidurkio reikšmė, ketvirtajame – mažiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, penktajame – didžiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, šeštajame – savivaldybės rodiklio interpretavimas (reikšmės savivaldybėje santykis su Lietuvos vidurkio reikšme ir savivaldybės vietos tarp visų savivaldybių pavaizdavimas pagal „šviesoforo“ principą).
 ↑- teigiamas didėjantis pokytis, ↓- teigiamas mažėjantis pokytis, ↑ - neigiamas didėjantis pokytis, ↓ - neigiamas mažėjantis pokytis.

1 lentelė. Panevėžio rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis

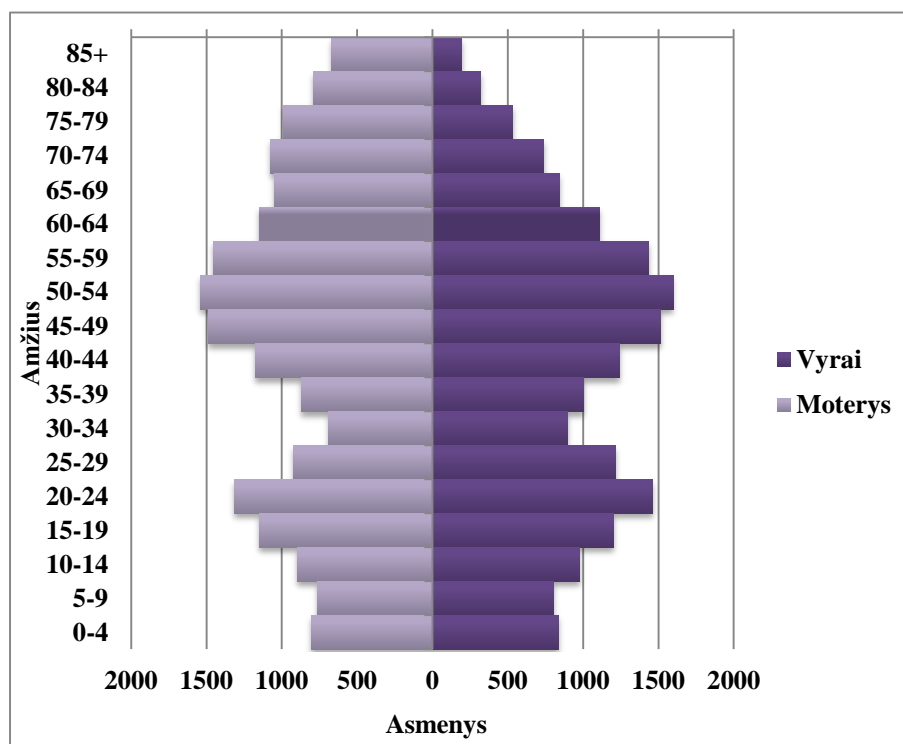
Rodiklis	Savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Min. reikšmė	Maks. reikšmė	Santykis: savivaldybė/ Lietuva
<u>Strateginis tikslas</u> - Pasiekti, kad 2025 metais šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai					
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	↑ 73,7	74,9	70	77,2	0,98
Išvengiamas mirtingumas	↑ 36,6	33,7	24,8	42,8	1,09
<u>1 TIKSLAS. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį</u>					
<u>1.1. Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą</u>					
Mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.	↑ 32,8	28,7	11,4	72,7	1,14
Standartizuotas mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.	↑ 31	28,2	11,9	75	1,1
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1000 vaikų	↑ 61,2	66,2	33,5	134,2	0,92
Socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyv.	↑ 6	3,4	1,2	7,9	1,78
Ilgalaikio nedarbo lygis	↓ 2,5	2,2	0,6	8,1	1,14
Gyventojų skaičiaus pokytis	↑ -16,7	-14,2	-24,5	-4,2	1,18
<u>1.2. Sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu</u>					
Mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V01-Y98) 100 000 gyv.	↑ 109,4	106,8	70,3	187,2	1,02
Standartizuotas mirtingumo dėl išorinių priežasčių rodiklis (V01-Y98) 100 000 gyv.	↑ 106,2	105,5	68,8	189,6	1,01
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1000 vaikų	↓ 275,5	188,6	87,2	426,3	1,46
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyv.	↓ 42,8	30,6	10,4	81,4	1,40
Sergantys tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.	↑ 62,9	40,1	17,8	114,5	1,57
<u>2 TIKSLAS. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką</u>					
<u>2.1. Kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą</u>					
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv.	↑ 1,3	0,9	0	2,6	1,44
Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyv.	↓ 122,3	146,9	85,2	222,8	0,83
Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyv.	↓ 66,5	65,8	46,3	108,4	1,01

Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyv.	↑ 85,1	77,6	10	126,2	1,10
2.2. Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį					
Mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (W65-W74) 100 000 gyv.	↓ 5,5	6,6	0	24,8	0,84
Standartizuotas mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (W65-W74) 100 000 gyv.	↓ 4,8	6,5	0	26,7	0,74
Mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyv.	↓ 10,9	14	0	39,6	0,78
Standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyv.	↓ 11,8	13,9	0	33,9	0,84
2.3. Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių					
Mirtingumo dėl transporto įvykių rodiklis (V00-V99) 100 000 gyv.	↑ 13,7	8,6	0	29,5	1,59
Standartizuotas mirtingumo dėl transporto įvykių rodiklis (V00-V99) 100 000 gyv.	↑ 12,7	8,5	0	28,6	1,49
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	↑ 10,9	3,4	0	11,8	3,2
Transporto įvykiuose patirtų traumų (V00-V99) skaičius 100 000 gyv.	↓ 128,6	65,4	19,3	133,5	1,97
2.4. Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą					
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis kg., tenkantis 1 kv. km.	↓ 148	1079	56	40 888	0,14
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams, proc.	↑ 51,5	-	-	-	-
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams, proc.	↑ 45,8	-	-	-	-
3 TIKSLAS. Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą					
3.1. Sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą					
Mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis 100 000 gyv.	↓ 2,7	4,5	0	11,1	0,6
Standartizuotas mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis 100 000 gyv.	↓ 2,4	4,6	0	10,5	0,52
Mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, rodiklis 100 000 gyv.	↑ 38,3	23,4	7,4	64,3	1,64
Standartizuotas mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, rodiklis 100 000 gyv.	↑ 35,8	22,9	7,8	64,7	1,56
Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda 100 000 gyv.	↓ 8,2	54,2	0	247,3	0,15
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	↑ 178,3	172,4	115,7	274,8	1,03
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	↑ 163,2	150,2	78,7	285,0	1,09
3.2. Skatinti sveikos mitybos įpročius					
Kūdikių, išimtinai žindyty iki 6 mėn. amžiaus, dalis	↓ 32,38	35,4	13,6	73,5	0,91
4 TIKSLAS. Užtikrinti kokybiškesnę ir efektyvesnę sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius					
4.1. Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais					
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1000 gyv.	↑ 28,1	33,8	21,3	57,6	0,83

Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1000 gyv.	↓ 7,5	6,6	3,9	10,1	1,14
4.2. Plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą					
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	↓ 2,6	2,1	1,3	4,3	1,24
Šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyv.	↑ 6,8	7,3	2,3	11,8	0,93
Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyv.	↑ 8,1	8,5	6,3	11,1	0,95
Savivaldybei pavaldžių stacionarines ASP paslaugas teikiančių ASPĮ pacientų pasitenkinimo lygis	↓ 19,8	18,8	16,3	19,8	1,05
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze 100 000 gyv.	0	4,1	0	19,7	0
Sergamumas ŽIV (B20-B24) ir lytiškai plintančiomis ligomis (A50-A64) 100 000 gyv.	↓ 0,3	2,9	0	6,4	0,1
4.3. Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą					
Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1000 gyvų gimusių kūdikių	↑ 2,9	4,5	0	19,5	0,64
2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina 1 dozė) skiepavimo apimtys (proc.)	↑ 97	93,7	88,7	99,5	1,04
1 metų amžiaus vaikų DTP3 (difterijos, stabligės, kokliušo vakcina 3 dozės) skiepavimo apimtys	↑ 98,9	94,1	88,7	100	1,05
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje	↓ 16	17	5,7	54	0,94
Dantų ėduonies intensyvumo indeksas	↑ 4,2	4,2	2,5	5,8	1
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv.	↑ 14,6	6,2	0	25,1	2,35
4.4. Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę					
Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	↑ 951,8	805,5	574,6	1245,2	1,18
Standartizuotas mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	↑ 920	804,4	651,6	1112,4	1,14
Mirtingumas nuo piktybinių navikų (C00-C97) 100 000 gyv.	↓ 254,4	285,8	199,8	404,4	0,89
Standartizuotas mirtingumas nuo piktybinių navikų (C00-C97) 100 000 gyv.	↓ 246,6	282,0	232,1	359,1	0,87
Mirtingumas nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.	↑ 177,8	195,2	107,3	617,8	0,91
Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų 100 000 gyv.	↑ 168,8	194,4	113	518,7	0,87
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	↑ 41,8	45,6	24,2	71,1	0,92
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje	↑ 43,3	46,5	17,3	64,8	0,93
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš PSD biudžeto lėšų, finansavimo programoje	↑ 47,4	52,5	34,8	67,9	0,90
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo prog.	↑ 46,6	49,9	18,6	65,6	0,93

Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje	↓ 31,8	39,0	14,7	54,3	0,82
<i>Vaikų gyvenenos stebėsenos rodikliai (vertinami kas 4 metai nuo 2016 m.)</i>					
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie kasdien, ne pamokų metu sportuoja apie 60 min. ir ilgiau, dalis	7,6	9,7	2,9	15,3	0,78
Mokyklinio amžiaus vaikų, kasdien valgančių pusryčius, dalis	47,9	51,7	39,0	62,3	0,93
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną valgo vaisius, dalis	33,4	38,6	30,7	48,5	0,86
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną valgo daržoves, dalis	31,0	36,5	24,2	44,3	0,85
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą rūkė tabako gaminius arba elektronines cigaretes, dalis	20,5	20,1	8,8	35,7	1
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per paskutines 30 dienų rūkė tabako gaminius arba elektronines cigaretes, dalis	13,8	12,8	4,4	20,3	1,08
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per paskutinius 12 mėnesių vartojo alkoholinius gėrimus, dalis	23,0	29,3	14,2	46,5	0,78
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per paskutines 30 dienų vartojo alkoholinius gėrimus, dalis	10,4	15,3	5,0	26,0	0,68
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą vartojo marihuaną ar hašišą, dalis	2,4	3,1	0	6,3	0,77
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų bent kartą vartojo marihuaną ar hašišą, dalis	1,1	1,9	0	4,3	0,58
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėn. bent kartą vartojo narkotikus, išskyrus marihuaną ar hašišą, dalis	1,0	1,3	0	5,2	0,77
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų bent kartą vartojo narkotikus, išskyrus marihuaną ar hašišą, dalis	0,6	1,1	0	4,1	0,5
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie vidutiniškai 4 ir daugiau valandų per dieną žiūri televizorių, žaidžia kompiuteriu, dalis	18,2	19,4	12,1	27,0	0,94
Mokyklinio amžiaus vaikų, iš kurių tyčiojosi per paskutinius du mėnesius, dalis	46,0	45,0	21,7	56,1	1,02
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie patys tyčiojosi iš kitų vaikų per paskutinius du mėnesius, dalis	45,4	41,6	30,3	57,8	1,09
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie valosi dantis šepetėliu ir pasta dažniau nei kartą per dieną, dalis	53,3	55,6	42,2	73,5	0,96
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie visada tamsiuoju paros metu būdami lauke nešioja atšvaitus, dalis	27,4	27,5	17,4	45,8	0,99
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie visada segi saugos diržą važiuodami automobilyje, dalis	74,9	74,9	63,1	86,5	1
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie jaučiasi labai laimingi arba pakankamai laimingi galvodami apie savo dabartinį gyvenimą, dalis	84,7	86,2	81,7	94,1	0,98
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie savo sveikatą vertina puikiai arba gerai, dalis	83,4	85,1	77,2	100	0,98

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2016 m. Panevėžio rajono vidutinis metinis gyventojų skaičius buvo 36 561. Iš jų 49 proc. sudarė vyrai, 51 proc. – moterys. Palyginti su ankstesniais metais gyventojų skaičius sumažėjo 378 asmenimis (2015 m. – 36 939 gyventojai). Vaikai iki 17 m. amžiaus sudarė 17,4 proc. visų Panevėžio rajono gyventojų. Vaisingo amžiaus (15–49 m.) moterys sudarė 20,4 proc. visų moterų. 18–44 m. amžiaus asmenys – 31,9 proc. gyventojų, 45–64 m. – 30,9 proc., 65 m. ir vyresnio amžiaus asmenys – 19,7 proc. Panevėžio rajono gyventojų (1 pav.).



1 pav. Panevėžio rajono gyventojų amžiaus struktūra 2016 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Remiantis 1 lentelėje „Panevėžio rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis“ pateiktais PRS rodikliais ir jų interpretacijomis, galime teigti, jog:

1. Panevėžio rajono sveikatos rodikliai, kurių reikšmės yra geresnės už Lietuvos vidurkį (žalioji zona):

- Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda 100 tūkst. gyv.;
- Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyv.;
- Savivaldybei pavaldžių stacionarines ASP paslaugas teikiančių asmens sveikatos priežiūros įstaigų pacientų pasitenkinimo lygis;
- Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze 100 tūkst. gyv.;
- Sergamumas ŽIV (B20–B24) ir lytiškai plintančiomis ligomis (A50–A64) 100 tūkst. gyv.;

- 1 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina 1 dozė) skiepavimo apimtys (proc.);
- Mirtingumas nuo piktybinių navikų (C00–C97) 100 tūkst. gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų (C00–C97) rodiklis 100 tūkst. gyv.

2. Aštuonių rodiklių reikšmės patenka į prasčiausių savivaldybių kvintilių grupę (raudonoji zona):

- Socialinės rizikos šeimų skaičius 1 000 gyv.;
- Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv.;
- Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00–A08) 10 000 gyv.;
- Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00–V09) 100 tūkst. gyv.;
- Transporto įvykiuose patirtų traumų (V00–V99) skaičius 100 tūkst. gyv.;
- Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 tūkst. gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, rodiklis 100 tūkst. gyv.;
- Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1 000 gyv.

3. Kiti rodikliai patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvintilių grupę (geltonoji zona).

Detaliai analizei, kaip prioritetinės sveikatos problemos, pasirinkti šie rodikliai:

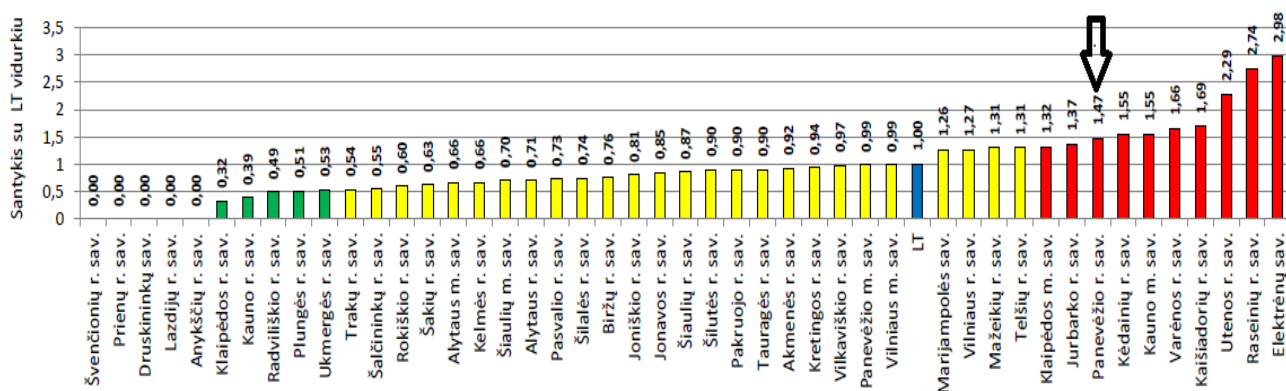
- Panevėžio rajono asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius (detali analizė apims raudonosios zonos rodiklį: asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius);
- Panevėžio rajono gyventojų transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius ir pėsčiųjų mirtingumas (detali analizė apims geltonos ir raudonosios zonos rodiklius: transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius, pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių, mirtingumas dėl transporto įvykių);
- Panevėžio rajono paauglių gimdymų skaičius (detali analizė apims raudonosios zonos rodiklį: paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius).

3. SPECIALIOJI DALIS

ATRINKTŲ RODIKLIŲ DETALI ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS

3.1. PANEVĖŽIO RAJONO ASMENŲ, ŽUVUSIŲ AR SUNKIAI SUŽALOTŲ DĖL NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ DARBE, SKAIČIUS

Lietuvoje 1 iš 10 000 darbingo amžiaus gyventojų 2016 m. patyrė sunkų nelaimingą atsitikimą darbe ar žuvo. Iš viso Lietuvoje 2016 m. darbe įvyko 121 sunkus ir 38 mirtini nelaimingi atsitikimai. 15 savivaldybių (iš 60) 2016 m. nežuvo ar nebuvo sunkiai sužalotas darbe nė vienas asmuo (žr. 2 pav.).



Mažiausi rodikliai		Didžiausi rodikliai	
Savivaldybė	Rodiklis 10 000 darb. amž. gyv.	Savivaldybė	Rodiklis 10 000 darb. amž. gyv.
Švenčionių r. sav., Birštono sav., Prienų r. sav., Palangos m. sav., Neringos sav., Skuodo r. sav., Druskininkų sav., Lazdijų r. sav., Kalvarijos sav., Pagėgių r. sav., Rietavo sav., Anykščių r. sav., Ignalinos r. sav., Molėtų r. sav., Visagino sav.	0,0	Elektrėnų sav.	2,6
		Raseinių r. sav.	2,4
		Utenos r. sav.	2,0
		Kaišiadorių r. sav.	1,5
		Varėnos r. sav.	1,5
Lietuvos rodiklis 0,9 /10 000 gyv.			

2 pav. Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužeistų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv. 2016 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Panevėžio rajono savivaldybė pagal šį rodiklį patenka tarp 10 savivaldybių, kuriose situacija yra prasčiausia, palyginti su šalies vidurkiu. Šis rodiklis trečietai iš eilės yra raudonojoje zonoje. Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Panevėžio skyriaus duomenimis, 2016 m. Panevėžio rajono savivaldybėje iš viso įvyko 3 nelaimingi atsitikimai darbe (1 sunkus ir 2 mirtini). Tai yra 1,44 atv./10 000 gyv., kai Lietuvos rodiklis –

1 atv./10 000 gyv. Sunkus nelaimingas atsitikimas įvyko atliekant techninių priemonių, mechanizmų, automobilių remonto ir susijusius darbus. Mirtini atvejai įvyko atliekant medienos apdorojimo ir techninių priemonių, automobilių remonto darbus (žr. 2 ir 3 lenteles). Vieno atvejo, pasibaigusio mirtimi, dalyvis buvo neblaivus.

2 ir 3 lentelė. *Sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe pasiskirstymas pagal įmonių ekonominės veiklos rūšis (2 lentelė) ir pagal atliekamus darbus (3 lentelė) Panevėžio rajono įmonėse 2016 m.*

2 lentelė.

Įmonių ekonominės veiklos rūšis	Nelaimingų atsitikimų darbe		
	Sunkių	Mirtinų	Iš viso (sunkių ir mirtinų)
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė, iš kurių:	1	1	2
Mišrusis žemės ūkis	1	1	2
Apdirbamoji gamyba, iš kurių:	0	1	1
Medienos pjaustymas ir obliavimas	0	1	1
Iš viso	1	2	3

3 lentelė.

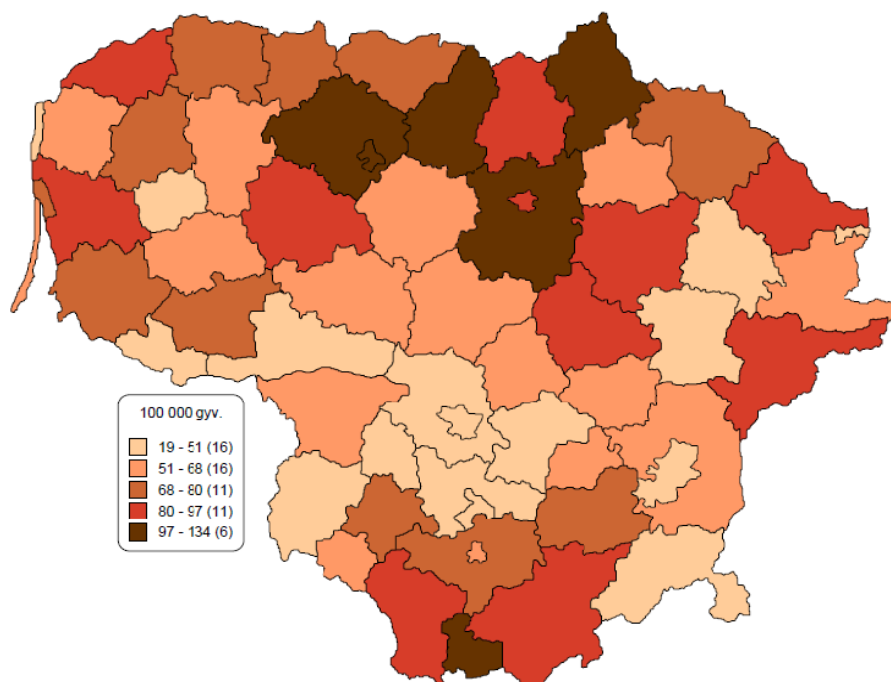
Atliekamas darbas	Nelaimingų atsitikimų darbe		
	Sunkių	Mirtinų	Iš viso (sunkių ir mirtinų)
Medienos apdorojimas ir susiję darbai	0	1	1
Techninių priemonių, mechanizmų, automobilių remonto ir susiję darbai (išsk. statybos remonto darbus)	1	1	2
Iš viso	1	2	3

Šaltinis: Valstybinės darbo inspekcijos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Panevėžio skyrius

3.2. PANEVĖŽIO RAJONO GYVENTOJŲ TRANSPORTO ĮVYKIUOSE PATIRTOS TRAUMOS IR PĖSČIŪJŲ MIRTINGUMAS

Nors Lietuvoje viena iš pagrindinių prioritetinių sričių, į kurią kreipiamas didelis dėmesys, yra avaringumo keliuose mažinimas, 2016 m. Lietuvoje dėl transporto įvykių (V00–V99) žuvo 246 gyventojai. Galima pasidžiaugti tik tuo, kad kasmet vis mažiau gyventojų žūsta keliuose (2015 m. – 307 mirtys). Tačiau visų šių mirčių buvo galima išvengti. 2016 m. stacionare užregistruoti 1 876 ligoniai, patyrę traumą kelyje, tai yra 7,6 karto daugiau nei žuvusiųjų.

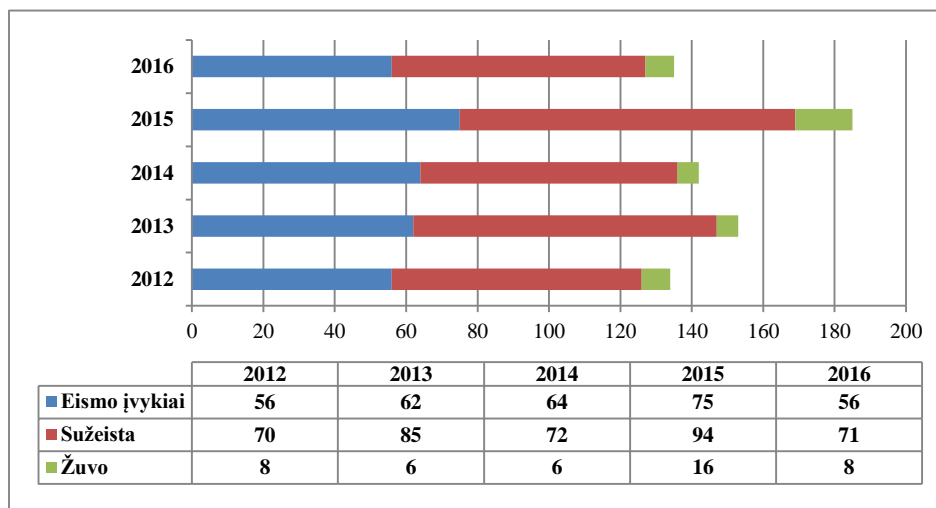
Daugiausiai transporto įvykiuose patirtų traumų (V00–V99) 2016 m. buvo užregistruota didžiųjų šalies savivaldybių gyventojams (Vilniaus m. sav. – 272, Kauno m. sav. – 136, Šiaulių m. sav. – 114). Tai lėmė didesni ir intensyvesni transporto priemonių srautai didžiuosiuose šalies miestuose. Tačiau, vertinant rodiklius, šios savivaldybės atsiduria mažiausiose ar vidutinėse pozicijose, o didžiausiose atsiduria Druskininkų sav. – 133,5/100 tūkst. gyv. (27 traumų atvejais), Panevėžio r. sav. – 128,6/100 tūkst. gyv. (47 traumų atvejais). Šios savivaldybės Lietuvos vidurkį viršijo apie 2 kartus. (3 pav.).



3 pav. Transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius 100 tūkst. gyv. 2016 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

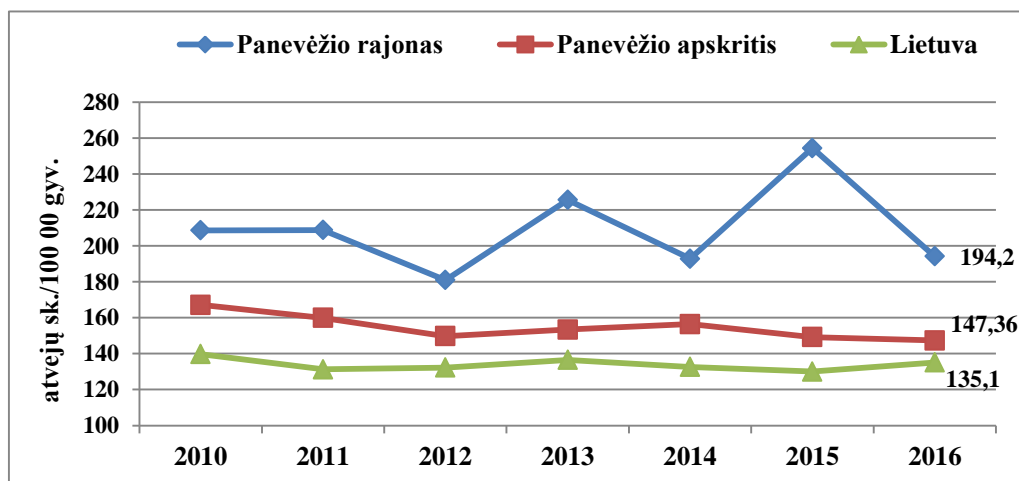
Apžvelgiant 2012–2016 m. Panevėžio apskrities VPK kelių policijos biuro pateiktus duomenis, matome, jog Panevėžio rajone 2016 m. įvyko mažiau eismo įvykių nei 2015 m. (25 proc.). Žuvusių (50 proc.) ar sužeistų (24 proc.) asmenų eismo įvykiuose skaičius 2016 m. taip pat mažėjo (žr. 4 pav.). 2016 m. 11 eismo įvykių įvyko dėl neblaivių vairuotojų kaltės.



4 pav. Eismo įvykiai ir nukentėjusieji Panevėžio rajono savivaldybėje 2012–2016 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Panevėžio apskrities VPK kelių policijos biuras

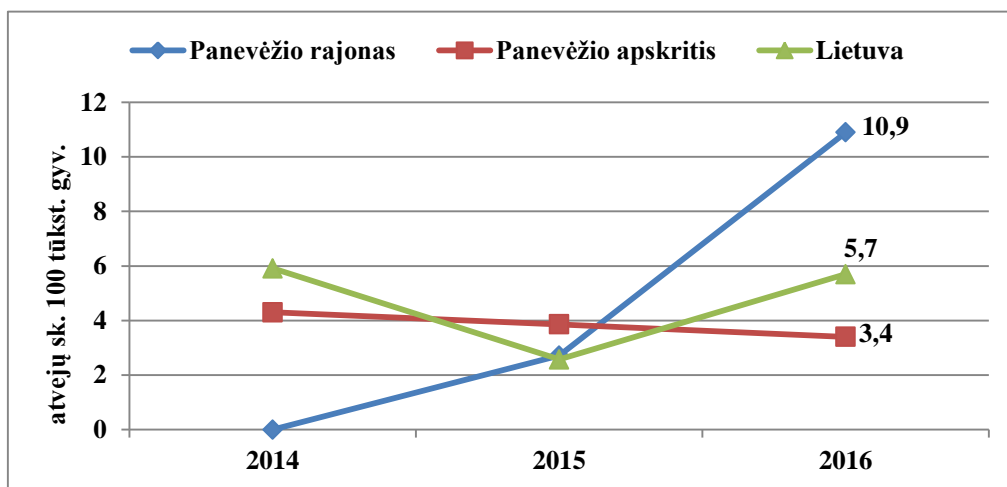
Nemirtinų sužeidimų, įvykusių kelių transporto įvykiuose, skaičius 2010–2016 m. laikotarpiu, Panevėžio rajone buvo didesnis nei Lietuvos ir Panevėžio apskrities, tačiau 2016 m. šis rodiklis ženkliai sumažėjo (60,27 atv./100 tūkst. gyv.) (5 pav.).



5 pav. Nemirtinų sužeidimų, įvykusių kelių transporto įvykiuose, skaičius 100 tūkst. gyv. 2010–2016 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Lietuvoje 2016 m. žuvo 97 pėstieji. Daugiausia – 71,1 proc. (69 atvejai) pėsčiųjų žuvo susidūrę su lengvuoju automobiliu ar sunkvežimiu. Panevėžio rajone 2016 m. žuvo 4 pėstieji (10,9 atv./100 tūkst. gyv.), visi žuvusieji – vyrai, 3 vyrai 44–52 metų amžiaus, 1 vyras – 86 metų amžiaus (žr. 6 pav.).

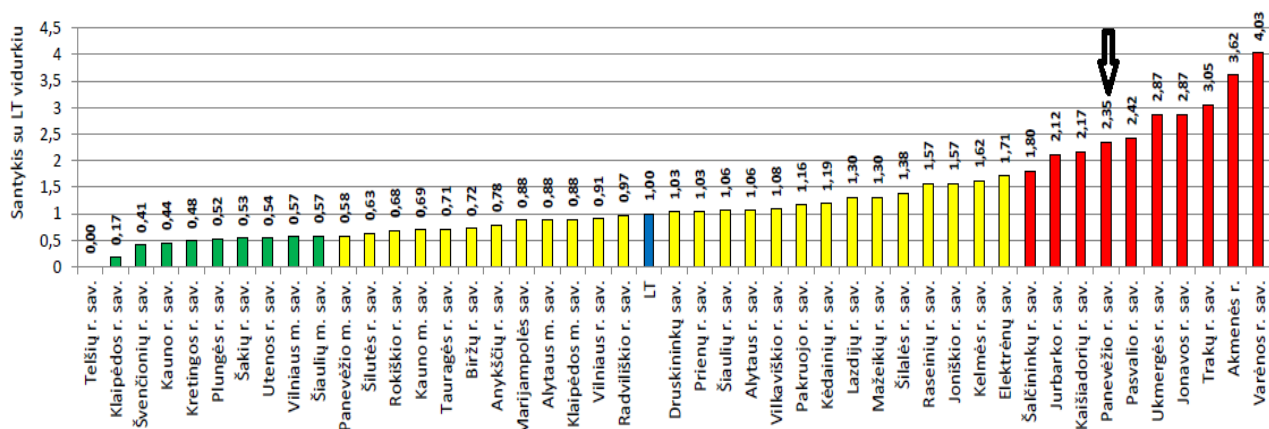


6 pav. Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių 100 000 gyv. 2014–2016 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

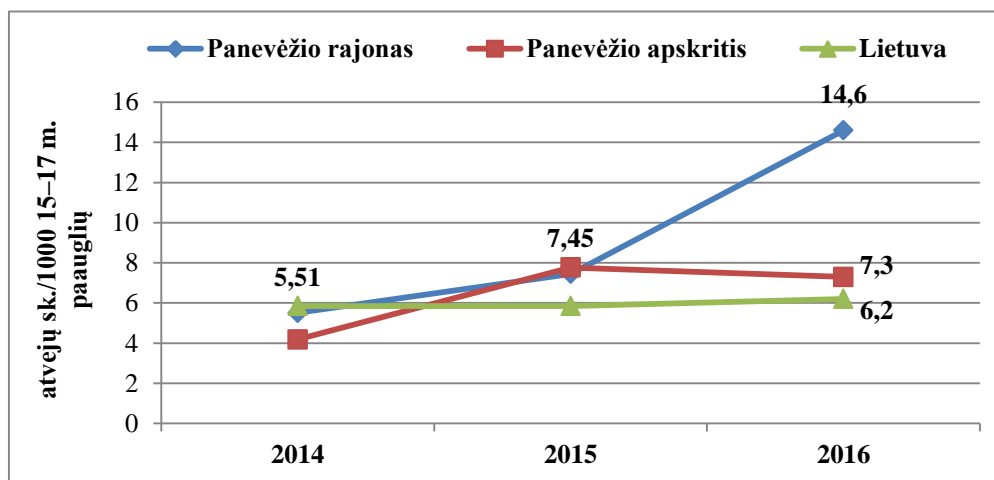
3.3.PAAUGLIŲ GIMDYMŲ SKAIČIUS

Paauglių gimdymų rodiklis parodo, kiek 15-17 m. nepilnamečių moterų pagimdė vaikų. 2016 metais tokio amžiaus gimdyvių Lietuvoje buvo 276 (6,2/1000 15–17 m. paauglių.). 7 pav. matyti, kad Panevėžio rajonas patenka į raudonąją zoną, tai reiškia, kad paauglių gimdymų skaičius viršija Lietuvos vidurkį. Tik keturiose savivaldybėse 2016 metais nebuvo nė vieno paauglių gimdymo. Kitose savivaldybėse šis rodiklis svyravo nuo 1,1/1 000-čiui 15–17 m. paauglių (Klaipėdos r. sav.) iki 25,1/1 000-čiui 15–17 m. paauglių (Varėnos r. sav.). Panevėžio rajono savivaldybės rodiklis 14,6/1 000-čiui 15–17 m. paauglių (ab. s. 9 gimdymai).



7 pav. Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius (santykis su Lietuvos vidurkiu)

Dažnai paauglių nėštumai kelia didelę riziką jų sveikatai. Komplikacijų tikimybę didina socialiniai veiksniai: nėščios paauglės dažnai vengia konsultuotis su gydytoju, stengiasi kuo ilgiau nuslėpti nėštumą, nėštumo metu rūko, vartoja alkoholį, narkotikus, serga lytiškai plintančiomis ligomis. Stebint paskutinių metų tendencijas, matome, kad Panevėžio rajone paauglių gimdymų skaičius didėja (žr. 8 pav.).



8 pav. Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 2014–2016 m. 1 000-čiui 15–17 m. paauglių

3.4. PANEVĖŽIO RAJONO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GYVENSENA

2016 metais pirmą kartą visose savivaldybėse atliktas mokyklinio amžiaus (5, 7 ir 9 (pirmų gimnazijos klasių)) mokinių gyvenimos tyrimas. Tyrimas atliktas pagal Higienos instituto parengtą ir su Sveikatos apsaugos ministerija suderintą gyvenimos tyrimų metodiką. Tyrimas atskleidžia esamą mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimos situaciją atskirose savivaldybėse ir bendrai Lietuvoje, pateikia įrodymus kryptingam sveikatą stiprinančios veiklos planavimui konkrečioje savivaldybėje, o ateityje atlikus pakartotinius tyrimus bus galima stebėti rodiklių pokyčius.

2016 metais mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimos tyrimo duomenų bazę sudaro 38 633 respondentų užpildytos anketos, kurių duomenis Higienos institutui perdavė apklausas vykdančios savivaldybės aptarnaujantys visuomenės sveikatos biurai. Panevėžio rajono savivaldybėje buvo apklaustas 621 mokinys (5 klasė – 33,8 proc., 7 klasė – 35 proc., 9 klasė – 31,2 proc.; berniukai – 51 proc., mergaitės – 49 proc.).

Sveikatos vertinimas ir laimingumas

Dauguma (84,7 proc.) Panevėžio rajono vaikų jaučiasi laimingi arba pakankamai laimingi galvodami apie savo dabartinį gyvenimą. 49,2 proc. vaikų mano, kad jų sveikata gera, 34,3 proc. – kad puiki, 16,5 proc. vaikų pažymėjo, kad jų sveikata yra patenkinama arba bloga. Berniukų daugiau negu mergaičių jaučiasi laimingais. Puikiai savo sveikatą vertina taip pat daugiau berniukų negu mergaičių. Penktokų, kurie jaučiasi labai laimingi yra daugiau negu septintokų ir devintokų.

Fizinis aktyvumas ir pasyvus laisvalaikis

Kasdien, ne pamokų metu, apie 60 minučių ir ilgiau sportuoja ir mankština tik 7,6 proc. mokinių, 4–6 kartus per savaitę sportuoja 23 proc. mokinių, 2–3 kartus – 29 proc., o 5 proc. – niekada nesportuoja. Berniukai sportuoja ir mankština dažniau negu mergaitės (kasdien sportuoja dvigubai daugiau berniukų negu mergaičių). Net 18,2 proc. mokinių 4 ir daugiau valandų per dieną žiūri televizorių, žaidžia kompiuteriu. Kuo vyresnė klasė, tuo daugiau mokinių pasyviai leidžiančių laiką.

Mityba

Darbo dienomis, kai vaikai eina į mokyklą, kasdien pusryčiauja tik 47,9 proc. apklaustųjų. Savaitgaliais pusryčiauja 75 proc. mokinių. Berniukų, pusryčiaujančių visas penkis darbo dienas, kai eina į mokyklą, yra daugiau (51,2 proc.) nei mergaičių (49 proc.). Septintos klasės mokiniai pusryčius valgo dažniau nei penktos ir devintos klasės mokiniai.

Tik trečdalis Panevėžio rajono mokinių vaisius ir daržoves valgo bent kartą per dieną. Mergaitės dažniau nei berniukai valgo vaisius ir daržoves. Devintos klasės mokiniai rečiau valgo vaisius ir daržoves nei penktos ir septintos klasės.

Žalingi įpročiai

Bent kartą per savo gyvenimą tabako gaminius rūkė 44 proc. apklaustųjų. Per pastaruosius 12 mėnesių bent kartą tabako gaminius rūkė 18,5 proc., elektronines cigaretes – 11,7 proc., o per paskutines 30 dienų bent kartą tabako gaminius rūkė 11,6 proc., elektronines cigaretes – 6,7 proc. apklaustųjų. Paklausus mokinių apie alkoholinių gėrimų vartojimą, daugiau nei pusė (52,6 proc.) Panevėžio rajono mokinių atsakė, kad per savo gyvenimą bent kartą vartojo kokį nors alkoholinį gėrimą, o dažniau nei kas penktas (22,7 proc.) mokinys buvo išgėręs tiek alkoholinių gėrimų, kad jautėsi apsvaigęs. Berniukų, išbandžiusių elektronines cigaretes, yra daugiau nei mergaičių. Kuo vyresnė klasė, tuo daugiau mokinių bent kartą rūkusių tabako gaminius ir elektronines cigaretes, vartojusių alkoholinius gėrimus. 4,3 proc. mokinių bent kartą per savo gyvenimą yra vartoję marihuaną ar hašišą. Devintokų, vartojusių marihuaną ar hašišą, buvo daugiau nei penktokų ir septintokų.

Patyčios, smurtas ir nelaimingų atsitikimų prevencija

Daugiau nei pusė (54,6 proc.) Panevėžio rajono mokinių per paskutinius du mėnesius nesityčiojo iš kitų mokinių ir taip pat daugiau nei pusė (54 proc.) mokinių patys nepatyrė iš kitų patyčių. Kuo vyresnė klasė, tuo mažiau patyčių patiria iš kitų ir patys mažiau tyčiojasi.

89 proc. vaikų per paskutinius du mėnesius nėra patyrę fizinės bausmės iš tėvų. 6 proc. vaikų prisipažino, kad kartą ar du kartus jį mušė ar kitaip fiziškai baudė tėvai.

Pusė Panevėžio rajono mokinių per paskutinius metus nebuvo nei karto susižeidę arba patyrę kitų nelaimingų atsitikimų. Kas dešimtas vaikas tris ir daugiau kartų per paskutinius metus buvo taip susižeidęs, kad teko kreiptis į medikus.

Visada važiuojant automobiliu saugos diržus segi 74,9 proc. mokinių. Atšvaitus nešioti vis dar vengiama – tik kas ketvirtas mokinys visada juos nešioja tamsiu paros metu, o visai jų nenešioja 34 proc. mokinių. Vyresnių klasių mokiniai rečiau nešioja atšvaitus tamsiu paros metu.

IŠVADOS

1. Panevėžio rajono rodiklių reikšmės, palyginti su Lietuvos vidurkio rodikliais, pasiskirsto taip: 15,7 proc. rodiklių patenka į geresnę kvintilių grupę (**žalioji zona**), 68,6 proc. patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvintilių grupę (**geltonoji zona**) ir 15,7 proc. patenka į prasčiausių savivaldybių kvintilių grupę (**raudonoji zona**).
2. 4 LSP tikslo „Užtikrinti kokybiškesnę ir efektyvesnę sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius“ Panevėžio rajono 7 (iš 25) rodikliai patenka į geresnių kvintilių (**žalioji zona**) grupę.
3. PRS analizė ir interpretavimas („šviesoforo“ kūrimas) atskleidė, jog Panevėžio rajone trečius metus išlieka 2 probleminės sritys: nelaimingi atsitikimai darbe bei transporto įvykiuose patirtos traumos. Šie rodikliai patenka į prasčiausių savivaldybių kvintilių grupę (**raudonoji zona**).
4. Nemirtinų sužeidimų, įvykusių kelių transporto įvykiuose, skaičius ir pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių 2016 m. Panevėžio rajone buvo žymiai didesnis nei Lietuvos.
5. 2016 m. Panevėžio rajono savivaldybėje iš viso įvyko 3 nelaimingi atsitikimai darbe (1 sunkus ir 2 mirtini).
6. 2016 m. kiti Panevėžio rajono rodikliai didesni nei Lietuvos vidurkis: socialinės rizikos šeimų skaičius, sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis, mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu.

REKOMENDACIJOS

Norint mažinti nelaimingų atsitikimų darbe, reikėtų:

- kelti darbuotojų kvalifikaciją darbo saugos klausimais;
- netoleruoti žalingų įpročių darbo vietoje;
- didinti darbuotojų sąmoningumą ir skatinti naudoti darbo saugos priemones;
- mokyti darbuotojus teikti pirmąją pagalbą.

Siekiant mažinti gyventojų transporto įvykiuose patirtų traumų skaičių reikėtų:

- stiprinti saugumo priemones;
- gyventojams organizuoti saugaus eismo akcijas (šviesos atšvaitų dalijimas pėstiesiems), informacijos sklaida, socialinės reklamos;
- mokyti gyventojus teikti pirmąją pagalbą.

Siekiant mažinti paauglių gimdymų skaičių:

- būtina nuolat kelti paauglių sveikatos raštingumo lygį, ypatingą dėmesį skiriant lytiškumo temai.